

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

«014.01 Середня освіта. Українська мова і література», «014.02 Середня освіта. Мова і література (російська)», «014.02 Середня освіта. Мова і література (новогрецька)», «014.02 Середня освіта. Мова і література (англійська)», «014.02 Середня освіта. Мова і література (німецька)», «014.11 Середня освіта (Фізична культура)», 013 «Початкова освіта»

Факультет філології та масових комунікацій
Факультет грецької філології та теорії перекладу
Факультет іноземних мов

2020-2021 год

Робоча програма **Вікова та педагогічна психологія** для студентів спеціальностей: «014.01 Середня освіта. Українська мова і література», «014.02 Середня освіта. Мова і література (російська)», «014.02 Середня освіта. Мова і література (новогрецька)», «014.02 Середня освіта. Мова і література (англійська)», «014.02 Середня освіта. Мова і література (німецька)», «014.11 Середня освіта (Фізична культура)», 013 «Початкова освіта»

Розробник: кандидат психологічних наук, доцент **Стуліка О.Б.**

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри практичної психології Маріупольського державного університету

Протокол від «28» серпня 2020 року, № 1

В.о. завідувача кафедри практичної

психології

(підпис) (Л.А. Варавва)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань Освіта/Середня освіта	Нормативна	
	Напрямок підготовки		
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): «014.01 Середня освіта. Українська мова і література», «014.02 Середня освіта. Мова і література (російська)», «014.02 Середня освіта. Мова і література (новогрецька)», «014.02 Середня освіта. Мова і література (англійська)», «014.02 Середня освіта. Мова і література (німецька)», «014.11 Середня освіта (Фізична культура)», 013 «Початкова освіта»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 5		2-й, 3-й	2-й, 3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		3-й	Лекції
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	22 год.	
		Практичні, семінарські	
		14 год.	
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		54 год.	
		Індивідуальні завдання: год. 6	
Вид контролю: Екзамен / залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 18/30

для заочної форми навчання – 10/38

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу є вивчення закономірностей й динаміки психічного розвитку людини в онтогенезі, умов і механізмів розвитку людини протягом життя; формування у майбутніх фахівців розуміння психологічних закономірностей процесів засвоєння знань, моральних норм та принципів, формування світогляду та переконань, розкриття природи цих процесів, їх характеристик, етапів, умов і критеріїв успішного протікання. Головною спрямованістю курсу є орієнтація майбутніх спеціалістів в теорії, змісті та видах практики вікової та педагогічної психології.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» є

- ✓ озброїти майбутніх вчителів теоретичними та методологічними знаннями з вікової та педагогічної психології;
- ✓ сприяти оволодінню понятійним апаратом науки, засвоїти стратегії та методи навчально-виховної роботи;
- ✓ вивчити механізми, закономірності та особливості прояву та розвитку психічних процесів, станів та умов формування психічних особливостей особистості на різних етапах її вікового розвитку;
- ✓ формувати знання про загальні та індивідуальні норми розвитку та психологічний зміст різних вікових періодів;
- ✓ дослідити застосування різних концепцій, методів та прийомів навчання та виховання з урахуванням психологічних закономірностей розвитку особистості в умовах навчально-виховного процесу та його цілей;
- ✓ сформувати відповідальне ставлення до ролі педагога, прагнення вдосконалювати свою педагогічну майстерність, підвищувати свої професійні вміння на основі систематичної роботи з науковою літературою та вивчення здобутків науки на сучасному етапі її розвитку.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі: дисципліна «Вікова й педагогічна психологія» належить до циклу дисциплін професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціалізації «Середня освіта» та «Початкова освіта».

Передумови для вивчення дисципліни полягають у тому, що з кожним днем зростає роль і значення психології відповідно до сучасного етапу розвитку нашої держави. Вивченню дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» має передувати опанування змістом навчальної дисциплін «Філософія», «Українська мова», «Основи психології».

Результати навчання. Згідно з вимогами освітньої програми здобувачі вищої освіти мають набути наступні компетентності:

Загальні: здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію; працювати в команді з дотриманням етичних норм та цінностей мультикультурного суспільства; спілкуватися рідною та іноземною мовами усно та письмово(КЗ-3); здатність розвивати вміння вчитися упродовж життя з високим ступенем автономії, розробляти власну траєкторію саморозвитку упродовж життя (КЗ-4); здатність взаємодіяти з громадськістю, батьками учнів, ЗМІ, демонструючи професійно-педагогічні якості, виявляючи навичками публічного мовлення і аргументації (КЗ-5).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності: здатність до застосування знань про особливості засвоєння навчального матеріалу учнями у відповідності з їхніми індивідуальними та віковими характеристиками; вміння застосовувати ці знання при моделюванні ситуацій навчання, виховання й розвитку школярів (КП-10); здатність до застосування знань про особливості комунікативної діяльності учнів класу, взаємостосунки вчителя та учнів, закономірності педагогічного спілкування, соціальної ситуації, ситуацій міжособистісної взаємодії; вміння застосовувати ці знання у моделюванні освітнього процесу в школі (КП-11); здатність до адекватного усвідомлення особистісно-професійних якостей, самопізнання, самооцінки як підґрунтя формування критичного, гуманістично-зорієнтованого мислення,

емоційної усталеності, екстраверсії, розвитку проникливості; сформованість психологічного мислення; здатність до самоусвідомлення, саморозвитку, вдосконалення педагогічної діяльності з високим рівнем автономності (КП-12); здатність до усвідомлення ціннісної значущості фізичного, психічного і морального здоров'я дитини; здатність сприяти творчому становленню молодших школярів та їхній індивідуалізації (КП-13); здатність вирішувати стандартні та проблемні професійні завдання, що виникають в освітній практиці початкової школи, на основі сформованих знань про теоретичні засади побудови змісту і процесу навчання учнів; спроможність обґрунтовано обирати прийоми, засоби, технології, форми організації навчання, адекватні дидактичній ситуації (КП-14); здатність до здійснення виховної діяльності; до планування, проектування й аналізу виховного процесу початкової школи як цілісної педагогічної системи, яка включає мету, завдання, зміст, методи, прийоми, педагогічні засоби, форми організації, діяльність вихователя й вихованців; спрямованість на досягнення відповідних результатів; здатність ефективно використовувати виховний потенціал уроків і позаурочних занять (КП-15); здатність до створення безпечних, психологічно комфортних та толерантних умов освітнього процесу; здатність до створення здоров'язбережувального освітнього середовища, зорієнтованого на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів; здатність до змістового наповнення освітнього середовища відповідно до вимог Державного стандарту освіти; здатність до збереження, дотримання та розвитку встановлених в організації (установі) правил, цінностей та традицій; здатність до урахування при створенні освітнього середовища індивідуальних потреб учнів (КП-16).

Відповідно до освітньої програми у студентів формуються такі **результати навчання**: здатність упроваджувати сучасні навчальні технології, інноваційні підходи, передовий педагогічний досвід до навчання окремих питань певної освітньої галузі/предмету школи (КП-19); здатність до усвідомлення своєї ролі як педагога, системи цінностей, мети та завдань

професійної діяльності вчителя; здатність до аналізу власної професійної діяльності щодо реалізації поставлених цілей та завдань; здатність до визначення сильних і слабких сторін власної педагогічної діяльності; здатність до самооцінювання результатів педагогічних впливів із забезпечення якості діяльності з навчання, розвитку й виховання учнів; здатність до усвідомлення потреби в саморозвитку з метою набуття додаткових професійних компетентностей; здатність до планування заходів щодо досягнення власних цілей щодо професійного розвитку; готовність брати участь в роботі творчих груп, методичних об'єднань учителів початкових класів; здатність до відстеження власного фізичного, психічного (інтелектуального та емоційного) духовного (морального) та соціального здоров'я, намагання досягнення їх рівноваги шляхом оптимізації витрат робочого часу і енергії (КП-20).

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

- ✓ основні закономірності функціонування та розвитку психіки в онтогенезі;
- ✓ психологічні новоутворення вікових періодів та вікові кризи;
- ✓ умови психічного розвитку представників певних вікових груп;
- ✓ особливості взаємодії та співвідношення процесу розвитку особистості та процесу навчання;
- ✓ соціально-психологічні чинники формування особистості дитини відповідно віку та соціальної ситуації розвитку;
- ✓ закономірності формування психологічної готовності дитини до навчання та учбової діяльності;
- ✓ характеристику процесу педагогічного спілкування та психолого-педагогічних якостей педагога;
- ✓ методи виховання, особливості взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку особистості

вміти:

- ✓ використовувати принципи та закономірності вікової та педагогічної психології у практичній діяльності;
- ✓ використовувати активні методи самонавчання, організувати самостійну навчальну діяльність;
- ✓ планувати та проводити експериментальне дослідження;
- ✓ визначати та вивчати вікові особливості психіки людини на різних етапах її життєвого шляху;
- ✓ визначати психологічні особливості навчання учнів за різними методиками, а саме: компетенції та здібності (комунікативні, інтелектуальні, творчі);
- ✓ визначати індивідуальні особливості навчання учнів (рівень навчованості, особливості мотивації, тип спрямованості особистості, особливості пізнавального стилю),
- ✓ складати психолого-педагогічну характеристику на учня та навчальну групу та надавати психолого-педагогічні рекомендації щодо особливостей навчання, виховання та розвитку.

1. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Системний підхід до вивчення вікового розвитку людини

Тема 1. Предмет, задачі, методи вікової психології.

Вікова психологія як галузь психологічної науки. Визначення предмету і задач вікової психології. Взаємодія вікової психології з іншими науками в системі людинознавства. Становлення зарубіжної вікової психології. Поява дитячої психології в середині XIX сторіччя.

Натуралістичні концепції психічного розвитку людини. Соціологічний (культурологічний) підхід до онтогенезу психології людини. Поява педології і критичний аналіз її концепцій. Становлення ВП у СРСР.

Сучасний стан ВП. Теоретичні й практичні завдання сучасної ВП. Методологічні основи психологічного дослідження і їх реалізація у віковій психології. Принципи дослідження вікового розвитку людини. Класифікація методів.

Ключові поняття: вікова психологія, дитяча психологія, феноменологія, суб'єкт, об'єкт, натуралістичний та соціологічний підходи, педологія, метод, науковий підхід, методологічний принцип, методика, парадигма.

Тема 2. Основні категорії вікової психології

Індивідність, суб'єктність, особистість, індивідуальність, універсальність як форми буття людини. Проблема віку в антропології, соціології, соціолінгвістиці, психології. Вік як форма розвитку. Абсолютний (календарний) вік. Умовний вік (вік розвитку). Поняття «життєвого шляху» в дослідженні індивідуального вікового процесу. Метричні і топологічні властивості вікового розвитку.

Співвідношення біологічного і соціального в розвитку. Різні точки зору з питання співвідношення генотипичних і середовищних впливів на розвиток. Категорії «розвиток» і «формування». Специфіка різних аспектів розвитку: фізичного, статевого, когнітивного, етичного, соціального. Джерела, умови,

рушійні сили розвитку. Закон гетерохроності як вияв суперечності психічного розвитку.

Поняття про стабільні й перехідні періоди. Кризи розвитку. Соціальна ситуація розвитку. Провідна діяльність: визначення, види, характерні риси. Зміна провідних видів наочної діяльності. Сензитивні періоди. Центральні і часткові новоутворення на кожному віковому ступені розвитку. Центральні і побічні лінії розвитку.

Відставання й затримка в психічному розвитку; проблема акселерації. Труднощі і аномалії психічного розвитку людини. Критичні життєві ситуації: стрес, конфлікт, криза.

Ключові поняття: системний підхід, абсолютний вік, вік розвитку, життєвий шлях, соціальна стратифікація, розвиток, становлення, формування, рушійні сили розвитку, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, центральні та часткові новоутворення., вікова криза.

Тема 3. Періодизації життєвого шляху людини.

Вік і вікова періодизація розвитку особистості. Вікові класифікації: Стародавні вікові класифікації. Періодизації життєвого циклу людини в педіатрії, фізіології, педагогіці, антропології, психології. Проблема наукового обґрунтованого критерію періодизації. Вікова періодизація, прийнята Міжнародним симпозиумом по віковій періодизації в м. Москві у 1965 році.

Ключові поняття: вікова періодизація, критерії періодизації, стабільні й перехідні періоди, кризи розвитку, еkleктичні теорії, інтегральна періодизація психічного розвитку, епігенетичний ансамбль.

Тема 4. Зарубіжні та вітчизняні теорії розвитку в сучасній психології.

Психоаналітичні теорії розвитку. Стадії психічного розвитку в теорії З.Фрейда. Епігенетична теорія розвитку особистості Е. Еріксона. Теорія Ж.Піаже про розвиток дитячого інтелекту. Критика теорії Ж. Піаже.

Гуманістична психологія про проблеми розвитку особистості. Концепція морального розвитку дитини Л. Кольберга. Стадії морального розвитку дитини. Діалектичний підхід до розвитку психіки дитини в концепціях А.Валлона, Дж.Брунера та ін. Теорія соціального навчання. Р. Спірс про вплив сімейного виховання на розвиток дітей.

Підходи вітчизняних психологів до рішення проблеми розвитку. Основні положення культурно-історичної теорії Л.С.Виготського. Концепція розвитку дитячого мовлення і мислення Л.С. Виготського. Періодизація психічного розвитку за Д.Б.Ельконіним. Вчення О.М.Леонтьєва про провідний вид діяльності.

Ключові поняття: асиміляція, акомодация, ерогенна зона, егоцентризм дитячого мислення, феномени Ж. Паже, конвенціональний рівень морального розвитку, вищі психічні функції, інтеріоризація, екстеріоризація, сенситивний період, провідний вид діяльності.

Змістовий модуль II. Особливості розвитку людини в різні періоди життя

Тема 5. Особливості розвитку дитини від народження до вступу до школи.

Особливості пренатального розвитку та періоду новонародженості. Характеристика пренатального розвитку людини. Феноменологія родової кризи. Безумовні рефлекси і їх значення для розвитку дитини. Комплекс пожвавлення і його розвиток у дитини. Становлення адресної поведінки. Акт хапання і його значення для психічного розвитку дитини.

Період немовляти. Період немовляти як період природного розвитку психічних функцій, розгортання спадкової програми розвитку. Розпад комплексу пожвавлення в середині першого року життя. Розвиток мозку і нервової системи у немовляти. Розвиток орієнтування в навколишньому

світі. Повзання. Маніпулювання. Розвиток рухів, сенсорної сфери, пізнавальних процесів. Автономна мова немовляти. Поява предметних дій. Спілкування з дорослими і його значення в психічному розвитку дитини. Іграшка як засіб спілкування і психічного розвитку немовляти. Індивідуальні відмінності немовлят. Криза першого року. Основні досягнення: відчуття довір'я до людини - входження в світ людських відносин; прямоходіння; початок розуміння мовлення.

Раннє дитинство. Фізичний розвиток дитини. Входження дитини в світ речей. Символізм і початкові форми ігрової діяльності. Поява заборон дорослого. Спілкування і мовлення. Початок вияву пізнавальної мовленнєвої активності у формі питань, адресованих дорослому. Подальший розвиток перцептивної діяльності. Особливості розвитку сприйняття, уваги, пам'яті, уяви, наочного практичного мислення в ранньому дитинстві. Початковий етап з'єднання мовлення з мисленням. Основні досягнення: розвиток мовлення; розвиток дій із знаряддя та дій, що співвідносяться; освоєння заміщень; розвиток знакової функції свідомості; входження в світ постійних речей. Виникнення прагнення до самостійності. Криза раннього дитинства.

Дошкільнє дитинство. Плавний характер фізичного розвитку дошкільника. Сенсорні еталони і їх засвоєння дошкільниками. Перехід від зовнішніх, практичних перцептивних дій до внутрішніх, розумових. Розвиток орієнтування у просторі та часі. Розвиток словника і граматичної будови мовлення. Поява егоцентричного мовлення. Завершення формування мовлення як засобу спілкування. Перехід від мимовільної до довільної уваги під впливом мовлення. Розвиток всіх видів пам'яті. Особливості репродуктивної уяви та становлення довільної уяви. Загальна характеристика розвитку мислення.

Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці. Рольова гра як провідна діяльність дошкільника. Продуктивні види діяльності - малювання, аплікація, конструювання. Роль моральних еталонів у формуванні особистості. Розвиток мотиваційної сфери. Супідрядність мотивів. Місце дошкільника в

сім'ї. Вплив батьків на формування рольової ідентифікації дитини. Розвиток механізмів ідентифікації і відособлення. Домагання на визнання. Дитяча брехня, заздрість. Розвиток самосвідомості і самооцінки.

Основні досягнення дошкільного віку: розвиток рефлексії; розвиток знакової функції свідомості; розвиток уявлень про відносність світу постійних речей. Передумови готовності до навчання в школі. Криза 7 років.

Ключові поняття: пренатальний розвиток, безумовні рефлексії, умовні рефлексії, чуттєве пізнання, дратівливість, відчуття, комплекс поживлення, немовля, орієнтування в навколишньому світі, маніпулювання, емоційно безпосереднє спілкування, криза першого року, предметні маніпуляції, знакова функція свідомості, феномен «Я сам», криза трьох років, гра, супідрядність мотивів, продуктивні види діяльності, криза 7 років.

Тема 6. Вікові періоди шкільного дитинства.

Молодший шкільний вік. Фізичні, особові, розумові, спеціальні педагогічні аспекти готовності до навчання в школі. Соціальна ситуація розвитку дитини, яка поступила до школи. Статус школяра та його атрибути. Проблема пристосування до шкільного навчання. Криза перших днів. Основні види діяльності у молодших школярів: навчання, гра, спілкування, праця, їх специфіка. Навчання як провідна діяльність. Чинники, що визначають успіхи, не успіхи дитини в навчанні. Методи заохочення і покарання. Проблема оцінки. Засвоєння моральних норм і правил поведінки. Спілкування з батьками і іншими дорослими. Вплив стилю роботи і спілкування вчителя на розвиток спілкування дітей, формування їх відношення до школи, однолітків, вчителя. Спілкування хлопчиків і дівчаток в класі. Домагання на визнання: позитивні досягнення і негативні утворення. Молодший шкільний вік - сензитивний період в розвитку пізнавальних процесів. Вольова регуляція поведінки. Розвиток емоційної сфери. Статева ідентифікація. Індивідуальні відмінності. Самосвідомість і "Я-концепція",

самооцінка, рефлексія, моральні основи поведіння як новоутворення молодшого шкільного віку.

Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці. Теорії підліткового віку. Анатомо-фізіологічна перебудова організму й психічний розвиток. Соціальна ситуація розвитку в підлітковий період. Поява й форми прояву «почуття дорослості» і їхні джерела. Інтимно - особисте спілкування як провідний вид діяльності. Підліткові співтовариства. Підліток і дорослі (вчителі, батьки, інші). Конфлікти підлітка з дорослими. Суперечності у сфері спілкування. Амбівалентність поведінки. Дихотомія переживань.

Формування особистості в підлітковому віці. Розвиток самосвідомості. Психологічні особливості навчання підлітків. Проблема важковиховуваності (психолого-педагогічні аспекти). Психологічні новоутворення віку: почуття дорослості, розвиток інтересу до протилежної статі, пробудження певних романтичних почуттів, прагнення до самоосвіти та самовиховання.

Особливості розвитку особистості в період ранньої юності (старший шкільний вік). Теорії юності в зарубіжній психології (А.Гезелл, Е.Кречмер, К.Левін, С.Холл, Е.Шпрангер, Е.Еріксон). Фактори психічного розвитку в юнацькому віці; соціальна ситуація в розвитку особистості, спілкування з дорослими й ровесниками, статеве поведіння. Рівень розвитку психічних функцій.

Особливості самосвідомості. Спрямованість у майбутнє, проблема сенсу життя. Ціннісні орієнтації й морально-етичні установки й ідеали в юнацькому віці. Психологічні проблеми професійного самовизначення. Протиправна поведінка в юності. Алкоголізм, наркоманія. Юність – завершальна стадія ступеню персоналізації.

Ключові поняття: школа, навчальна діяльність, «внутрішня позиція» школяра, соціальні зв'язки, криза перших днів, дорослішання, важковиховуваність, інтимно - особистісне спілкування, амбівалентність

поведінки, реальність Я, дружба, статеве поводження, протиправна поведінка.

Тема 7. Психологія дорослої людини.

Пізня юність (студентство). Криза юності – становлення авторства власного життя. Психологічна готовність до переходу в нову соціальну ситуацію розвитку. Проблема формування професійних мотивів, інтересів, здібностей. Феноменологія кризи юності. Подолання кризи юності – формування реальних життєвих планів і професійне самовизначення. Активне засвоєння професійної діяльності, соціальних ролей дорослого, пошук друга життя, установлення кола знайомств – нормальне вирішення кризи юності.

Особливості прояву психічних явищ у молодій та зрілій людини. Молодість – період активного соціального, професійного та індивідуального розвитку. Вступ до шлюбу. Проблеми молоді сім'ї. Народження та виховання дітей. Перший погляд назад та прощання з юністю.

Фізіологічна, юридична, психологічна точки зору на дорослість. Проблема періодизації періодів зрілості. Дорослість (зрілість) – найбільш тривалий період онтогенезу. Пізнання як професія. Особливості перехідного віку (30 – 35 років). Підведення підсумків у кризі дорослості. Пошук духовних орієнтирів в кризі дорослості. Свідомість і самосвідомість у період зрілості. Родина й сімейні відносини в житті зрілої людини. Феноменологія кризи зрілості. Поняття егоїстичної стагнації за Е.Еріксоном в похилому віці (51 – 65 років). Проблема виходу на пенсію та відходу від справ.

Період геронтогенезу. Закономірності і фази старіння. Чинники, що впливають на старіння населення. Криза ідентифікації зі своєю зовнішністю та фізичним «Я» в пізньому віці. Психологічні зміни в особистості старої людини. Зміна сенсорно-перцептивної сфери, інтелекта. Проблема трудової й суспільної діяльності в період старості. Питання довголіття й творчої життєдіяльності. Мудрість як придбання старості. Психологічні типи старих.

Проблема відношення до старих людей, соціальна допомога їм. Життєвий шлях людини як особистості.

Ключові поняття: криза юності, мотивація, авторство власного життя, молодість, сім'я, шлюбні відносини, зрілість, криза ідентичності, концепція життя, професійна діяльність, феноменологія кризи зрілості, егоїстична стагнація, акмеологія, геронтогенез, психогеронтологія, мудрість, типи старих.

Змістовий модуль III. Загальні основи педагогічної психології.

Психологія навчання

Тема 8. Педагогічна психологія як наука

Визначення предмету педагогічної психології як науки за В. Крутецьким, М. Заброцьким, В. Казанською. Педагогічна психологія – наука, що вивчає зміни особистості у процесі та результаті навчання і виховання (В. Казанська).

Основні проблеми педагогічної психології – індивідуалізація навчання, психолого-педагогічна діагностика, навчання у сензитивні періоди розвитку, співвідношення навчання, виховання і розвитку особистості учня.

Зв'язок педагогічної психології з іншими науками. Основні категорії педагогічної психології – навчання, виховання, розвиток особистості – та проблема їхнього пріоритетного співвідношення.

Основні історичні етапи розвитку педагогічної психології як науки: загальнодидактичний період (Ян Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Песталоцці, Гербарт, Ушинський, Каптерев), експериментальний період (Л. Виготський, Біне, Кеттел, Піаже), період теорій навчання (Скіннер, Ланда, Махмутов і Оконь, Ельконін і Давидов), дискусійно-пошуковий період ХХІ століття.

Методи педагогічної психології: загально-психологічні (спостереження, експеримент, додаткові методи) та специфічні (формулюючий експеримент, апробація, впровадження).

Тема 9. Психологічні основи навчання

Навчання, його психологічний зміст та сутність. Рушійні сили розвитку особистості. Головні лінії розвитку учня в процесі навчання. Педагогічні умови, закономірності та періоди розвитку учня в процесі навчання. Навчання як доцільна зміна діяльності. Навчання як активна взаємодія між вчителем та учнем, головні результати цієї взаємодії. Ненавмисне навчання та його ефективність.

Проблема мотивів діяльності як зона з стрижневих проблем у психології. Поняття мотиву в психології навчання. Особливості навчальної мотивації. Побудники навчальної діяльності. Стійкість і динаміка навчальної мотивації. Функції навчальних мотивів. Інтерес як один з інтегральних проявів складних процесів мотиваційної сфери. Мотиви досягнення успіху й запобігання невдачі. Розвиток внутрішньої мотивації навчання.

Проблема співвідношення навчання й розвитку як центральна проблема педагогічної психології. Біогенетична, соціогенетична й персоногенетична точка зору на розвиток людини. Погляди на співвідношення навчання та розвитку Е.Торндайка, Лж.Уотсона, К.Коффкі (“навчання – це розвиток”), В.Штерна (“навчання йде за розвитком”), Ж.Піаже (“розвиток не залежить від навчання”), Л.С.Виготського.

Тема 10. Психолого-педагогічні умови засвоєння знань, умінь, навичок

Навчальне знання, навчальна інформація, наукове знання. Навчальна дисципліна як адаптована форма наукового знання. Основні характеристики знання. Етапи навчального пізнання. Розуміння навчальної інформації. Цілі навчання. Загальнонавчальні та вузькопредметні уміння й навички. Проблема формування дій із заданими властивостями як центральна психологічна проблема навчання.

Категорія навчання та її показники. Навчання навичкам. Умови та процес формування навичок. Шляхи навчання навичкам. Поняття індивідуального

підходу в навчанні та особливості його здійснення у практиці сучасної загальноосвітньої школи.

Складові індивідуального стилю навчання: інформаційні, особистісні, пізнавальні. Інформаційні: оптимальний час опрацювання інформації, об'єм інформації, що опрацьовується інтенсивно або екстенсивно, можливість практичного застосування та перевірки отриманої інформації. Особистісні: рівень здібностей, рівень навчованості, особливості глобальних рис характеру, спрямованість особистості, наявність пізнавального інтересу. Пізнавальні: рівень розвитку мисленнєвих операцій, тип мислення та особливості умовисновків. Характеристики продуктивності мислення. Пізнавальні стилі: когнітивні, інтелектуальні, епістемологічні. Психологічні особливості розуміння (“зрозумілості”) інформації.

Рівні навчання та типи учнів за стилями навчання.

Тема 11. Психологічні аспекти сучасного уроку

Концепція психолого-педагогічної технології сучасного уроку: теоретичні критерії – формуючі (засоби формування та розвитку) – результативні.

Теоретичні критерії технології уроку – компетентність (життєва, психологічна, комунікативна, інтелектуальна, професійна, учнівська).

Формуючі критерії: методики навчання, мотивація, індивідуальні особливості навчання. Основні концепції навчання: концепція випереджуючого розвитку, концепція проблемного навчання, концепція “від абстрактного до конкретного”, концепція “від практики до теорії”. Основні методики навчання: програмоване навчання, проблемне навчання, розвиваюче навчання, евристичне навчання, навчання шляхом відкриттів, експериментальне навчання, інтерактивне навчання.

Результативні критерії: ключові компетенції – ціннісно-сміслова, загальнокультурна, навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова, особистісного самовдосконалення.

Критерії оцінювання рівня навчальної діяльності учнів за результатами уроку (курсу) як психолого-педагогічної технології: рівень знань, рівень

самостійності виконання завдання, рівень творчості виконання завдання, систематичність виконання завдань, перспективність набутих знань та умінь.

Тема 12. Майстерність вчителя на уроці. Психологічний аналіз уроку.

Підготовка вчителя до уроку. Визначення цілей і задач уроку. Визначення типу уроку і його структури.

Керівництво пізнавальною діяльністю учнів на уроці. Управління розумовою діяльністю. Умови, що сприяють розвитку зацікавленості в навчанні. Вимоги до різних форм роботи на уроці: лекції, уроки-семінари, уроки-диспути. Проблемний виклад знань. Формулювання питань. Місце самостійної роботи на уроці. Навчання учнів самостійній роботі. Здійснення зворотнього зв'язку на уроці. Домашня самостійна робота. Культура педагогічної праці педагога на уроці. Врахування психологічних аспектів уроку. Характер вимог вчителя до учнів. Створення емоційно-актуального фону на уроці. Почуття гумору. Темп уроку. Самоконтроль на уроці. Якісна сторона уроку.

Мета психологічного аналізу уроку – прийняття вчителем рішення щодо критеріїв ефективності та засобів оптимізації навчальної діяльності. Критерії психологічного аналізу уроку: реалізація вчителем навчальних цілей уроку, реалізація вчителем принципів розвиваючого навчання та виховних цілей уроку, рівень педагогічної рефлексії вчителя, рівень пізнавально-комунікативної активності учня. Етапи психологічного аналізу уроку: перспективний, актуальний, ретроспективний.

Завдання перспективного психологічного аналізу уроку: визначення навчальних та виховних цілей уроку; компетенцій, що передбачається сформувати в учнів; методик навчання, за допомогою яких можливе формування компетенцій; складові індивідуального стилю навчання, які передбачається актуалізувати в учнів; способи мотивування учнів до вияву пізнавальної активності; добір практичних завдань, за допомогою яких

можливе застосування теоретичних знань на практиці; визначення локусу контролю та критеріїв оцінювання знань та умінь учнів.

Завдання актуального психологічного аналізу уроку: визначення рівня научуваності учнів; оптимальність мотивування учнів; співвідношення темпу та якості виконання завдань учнями; рівень складності виконуваних учнями завдань; необхідність роз'яснень; локус запитань учнів: репродуктивний (потреба у повторенні інформації), продуктивний (потреба в уточненні способів виконання завдання), творчий (потреба у формуванні компетентності); тип роботи учнів у групі: індивідуалістичний, прагматичний, колективний.

Завдання ретроспективного психологічного аналізу уроку: визначення рівня сформованості компетенції в учнів (рівень впізнавання інформації, рівень вільного відтворення інформації, рівень уміння застосовувати знання на практиці за наявності скерування, рівень уміння застосовувати знання на практиці за аналогією, рівень здатності пояснити логіку нового знання, рівень здатності структурувати нову інформацію по-своєму та пояснити її зв'язок з раніше засвоєною інформацією); рівень та адекватність застосованих мотиваційних стратегій; конструктивність взаємодії учнів у групі з точки зору ефективності навчання та соціальної зрілості; ефективність педагогічного спілкування вчителя з учнями; інформативність критеріїв оцінювання; напрямки оптимізації навчальної діяльності (методологічні, методичні, оцінкові); напрямки самовдосконалення вчителя (особистісний та професійний саморозвиток).

Змістовий модуль IV. Психологія виховання

Тема 13. Сутність виховання в контексті педагогічної психології

Виховання як психолого-педагогічний супровід соціалізації особистості. Методологічні (моделі, стилі, ефекти) й методичні (методи, прийоми, засоби) принципи виховання.

Проблеми виховання: формування спрямованості особистості та особистісних новоутворень, проблема механізмів засвоєння моральних норм, вплив структури дитячих та юнацьких груп на формування особистості учня. Цілі виховання: критерії вихованості та виховуваності учня на навчальній групі. Рівні морального виховання. Особливості виховання характеру й довільності. Моделі виховання: ідеалістична, реалістична, прагматична, антропоцентрична, гуманістична, технократична. Класифікації типів виховання: історичні типи виховання (природне та цивілізаційне), соціокультурні типи виховання – спартанське й афінське, лицарське, схимницьке, джентельменське, колективістичне й індивідуалістичне, чоловіче й жіноче. Стилі виховання (демократичне, авторитарне, ліберальне).

Методи самовиховання: самопізнання, самостимулювання, самовладання. Прийоми самовиховання: самозобов'язання, самопереконання, самонавіювання, самотренування, самопримус. Засоби самовиховання: рефлексування, самостереження, самоорганізування, самопроектування. Ефекти виховання та самовиховання внаслідок соціалізації та персоналізації особистості.

Девіантна та адиктивна поведінка учнів. Поняття девіантної та делінквентної поведінки. Природні та соціокультурні диспозиції девіантної поведінки. Причини девіантної поведінки: конформність, нездатність прогнозувати наслідки вчинків, нестійкість духовних потреб. Характеристики агресивної поведінки. Поняття адиктивної поведінки. Соціальні, психологічні та біологічні фактори трансформації адиктивної поведінки у залежну поведінку. Соціальні – мода, ступінь відповідальності, вплив групи підлітків; психологічні – тип акцентуації характеру, привабливість нових відчуттів та переживань, домінування гедоністичної установки, низький рівень соціальних інтересів, прагнення самоствердитись, слабкість “Я”; біологічні – ступінь толерантності до дії алкоголю чи психофармакологічних речовин, обтяжена спадковість, органічні ураження кори головного мозку. Функції

залежної поведінки: пізнавальна, гедоністична, психотерапевтична, компенсаторна, стимуляційна, адаптаційна.

Напрямки профілактики залежної поведінки у підлітків: формування установки ментального здоров'я, формування стратегічної мотивації, заохочення про соціальної активності, інформування щодо причин та наслідків адикцій.

Змістовий модуль V. Суб'єкти навчально-виховного процесу

Тема 14. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя

Поняття педагогічної діяльності. Структура педагогічної діяльності: конструктивний, організаторський і комунікативний компоненти. Функції педагогічної діяльності: інформаційна, розвиваюча, орієнтаційна, мобілізаційна, дослідницька. Функції вчителя в організації учбово-виховного процесу.

Психологічні вимоги до особистості вчителя. Індивідуальність педагога. Педагогічні здібності: дидактичні, експресивні, перцептивні, організаторські, сугестивні. Педагогічний такт і здібність до педагогічного спілкування.

Поняття педагогічного спілкування, його мета та завдання. Взаємодія вчителя з учнями. Стили педагогічного керівництва. Проблеми педагогічного спілкування. Поняття про індивідуальний стиль педагогічної діяльності. Ознаки стилю педагогічної діяльності.

Психологічні особливості педагогічного колективу. Розподіл і кооперація праці. Взаємостосунки вчителів. Ефективність діяльності педагогічного колективу.

Тема 15. Особистість учителя в контексті педагогічної психології

Особистісна та професійна зрілість вчителя. Риси особистісної зрілості: синергічність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність, толерантність, відповідальність, глибинність переживань, децентрація,

життєва філософія. Формування професійної компетентності вчителя: здібності, мотивація, компетенції, професійна компетентність.

Фасцинативні здібності: креативність, афіліативне прагнення, мотивація досягнення успіху, вміння пояснювати поняття). Мотивація: самоорганізування, оптимальне мотивування учнів. Компетенції: особистісна зрілість (здатність до самореалізації та долання кризових ситуацій) та навчально-інформаційна компетенція (уміння організувати системність засвоєння учнями знань з предмету). Професійна компетентність (уміння самонавчання (самотивування, визначення конструктивних систематизації інформації, визначення цілей навчання), знання індивідуальної техніки роботи, уміння визначати локус контролю (оцінювання) знань учнів, уміння добирати відповідні меті уроку методи пояснення, знання індивідуальних особливостей навчання учнів, уміння актуалізувати знання та формувати компетенції в учнів).

Тема 16 Особистість учня в контексті педагогічної психології

Соціальна та учнівська зрілість. Характеристики соціальної зрілості: відповідальність, толерантність, саморозвиток, позитивне мислення та позитивне ставлення до світу. Складові учнівської зрілості: уміння вчитись самостійно, відкритість розуміння, професійна ініціативність.

Критерії самовдосконалення учнів: прагнення успіху, сподівання на успіх, оцінювання ймовірності власного впливу на ситуацію, еталони порівняння досягнутого результату. Методики самоорганізування (самопроектування).

Тема 17. Психолого-педагогічна характеристика учня та навчальної групи

Мета психолого-педагогічної характеристики учня – визначення його психологічних особливостей у контексті навчальної діяльності та надання рекомендацій щодо оптимізації стилю навчання та ефективних методів гармонійного розвитку особистості.

Критерії психолого-педагогічної характеристики старшокласника (студента) – психологічна, соціальна, особистісна, учнівська зрілість. Структура

психолого-педагогічної характеристики на учня: 1) пізнавальна сфера (особливості сформованості й вияву пізнавальних психічних процесів), 2) особистісна сфера (особливості характеру, самооцінки, мотивації, цінностей, емоційно-вольової сфери), 3) міжособистісна сфера (особливості спілкування, рівень конфліктності, асертивності, товариськості), 4) особливості навчання, що пов'язані з особистісними, пізнавальними й інтеракційними властивостями учня (студента), 5) психолого-педагогічні рекомендації щодо соціально-психологічних умов ефективного навчання, методів виховання та самовиховання, гармонійності розвитку та напрямків і методик саморозвитку учня/студента.

Мета психолого-педагогічної характеристики навчальної групи. Критерії психолого-педагогічної характеристики навчальної групи – солідарність, конструктивність інтеракції, прийняття членами групи своєї ролі у групі, незалежність окремих членів від групи в цілому. Структура психолого-педагогічної характеристики на навчальну групу: 1) особливості складу групи, 2) рівень згуртованості (рівень взаємодовіри і солідарності, розшарування на угруповання, рівень конфліктності), 3) ефективність застосування старостою та/або іншими лідерами групи стилів керівництва, 4) спрямованість групи (спільні цінності у групі, рівень виховуваності, громадська активність, можливість реалізації у групі інтересів кожного з її членів, вплив психологічного клімату групи на навчання учнів (студентів)), 5) особливості прийняття групових рішень (ефект поляризації, рівень конформізму, визнання наявності конфліктів у групі та способи їх розв'язання, наявність мобінгу), 6) рекомендації щодо оптимального розвитку групи (формування командного духу, тренінг розв'язання конфліктів, тренінг толерантності тощо).

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1. <i>Системний підхід до вивчення вікового розвитку людини</i>													
Тема 1. Предмет, задачі, методи вікової психології	3	1				2							
Тема 2. Основні категорії вікової психології	4	1	1			2							
Тема 3. Періодизації життєвого шляху людини	4	1	1			2							
Тема 4. Зарубіжні та вітчизняні теорії розвитку в сучасній психології	4	1	1			2							
Змістовий модуль 2. <i>Особливості розвитку людини в різні періоди життя</i>													
Тема 5. Особливості розвитку дитини від народження до вступу до школи.	7	2	1			4							
Тема 6. Вікові періоди шкільного дитинства.	7	2	1			4							
Тема 7. Психологія дорослої людини	7	2	1			4							

Змістовний модуль 3

Тема 8. Педагогічна психологія як наука	3	1				2							
Тема 9. Психологічні основи навчання	3	1				2							
Тема 10. Психолого- педагогічні умови засвоєння знань, умінь, навичок	4	2				2							
Тема 11. Психологічні аспекти сучасного уроку.	4	1	1			2							
Тема 12. Майстерність вчителя на уроці. Психологічний аналіз уроку	5	1	2			3							
Змістовний модуль 4. Психологія виховання													
Тема 13. Сутність виховання в контексті педагогічної психології	3	1				2							
Тема 13. Розвиток та саморозвиток особистості	5	1	2			2							
Змістовний модуль 5. Суб`єкти навчально-виховного процесу													
Тема 14. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя	6	2	1			3							
Тема 15. Особистість учителя в	4	1	1			2							

контексті педагогічної психології													
Тема 16. Особистість учня в контексті педагогічної психології	4	1	1			2							
Тема 17. Психолого-педагогічна характеристика учня та навчальної групи	4					4							
Усього годин	90	22	14			46							
Модуль 2													
ІНДЗ			-	-	6	-							
Усього годин	90	22	14		6	46							

5. Теми семінарсько-практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, основні категорії, задачі та проблеми вікової психології на сучасному етапі розвитку суспільства	2
2	Особливості розвитку дитини від народження до вступу до школи	2
3	Вікові періоди шкільного дитинства	2
4	Особливості розвитку дорослої людини	2
5	Психологічні аспекти сучасного уроку	2
6	Актуальні проблеми психології виховання	2
7	Особистість учителя в контексті педагогічної психології	2

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Відсутні	
2		

...		
-----	--	--

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Відсутні	
2		
...		

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет вікової психології	2
2	Основні категорії вікової психології	2
3	Періодизація життєвого шляху людини	4
4	Зарубіжні теорії розвитку людини	4
5	Вітчизняні теорії розвитку людини	4
6	Особливості розвитку людини	8
7	Психологічні основи навчання	2
8	Психолого-педагогічні умови засвоєння знань, умінь, навичок	2
9	Психологічні аспекти сучасного уроку	2
10	Психологічний аналіз уроку, майстерність вчителя на уроці	4
11	Актуальні проблеми психології виховання	2
12	Розвиток та саморозвиток особистості	4
13	Особистість учителя в контексті педагогічної психології	2
14	Психолого-педагогічна характеристика учня та навчальної групи	4
	Разом	46

9. Індивідуальні завдання

Реферат з актуальних питань вікової та педагогічної психології.

10. Методи навчання

Лекції, розв'язування творчих завдань, складання графічних схем, заповнення таблиць, конспектування, написання рефератів, укладання глосарію, тестові завдання.

11. Критерії оцінювання

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на мету перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять визначається викладачем, що проводить заняття. Застосовуються наступні види контролю: тестування, виконання контрольних робіт, усне опитування під час занять.

Модульний контроль проводиться наприкінці змістового модулю за рахунок аудиторних занять і має на меті перевірку засвоєння студентом певної сукупності знань та вмінь, що формує цей модуль. Модульний контроль реалізується шляхом узагальнення результатів поточного контролю знань і проведення спеціальних контрольних заходів.

Відпрацювання пропущених лекцій, семінарських занять здійснюється під час консультацій (якщо пропуски без поважних причин – зараховуються без балів). Невиконані з поважних причин тестові завдання виконуються під час консультацій. Результати опрацювання семінарських занять та оцінки поточного контролю (тестові задачі та індивідуальні роботи) реєструються в журналі викладача. Сума набраних балів має складати не менше 60 балів. Це відповідає мінімальній оцінці для отримання заліку (результат E за шкалою ECTS).

12. Засоби оцінювання

Під час вивчення навчальної дисципліни застосовується поточний контроль, за результатами якого (сумі отриманих балів) проставляється залік (за фактом виконаних робіт). Поточний контроль здійснюється у формі контролю систематичності та активності роботи студентів протягом семестру під час вивчення програмного матеріалу дисципліни, зокрема: виступи та виконання тестових завдань на семінарських заняттях, виконання практичних завдань; участь в обговоренні питань з певної теми; відповіді на запитання викладача; підготовка індивідуальних науково-дослідних завдань. Формами поточного контролю є робота зі словниками, підготовки конспектів робіт, відповіді, доклади, тестування та підсумкового контролю - тестові завдання.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота																Сума балів за екзамен		
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль №2			Змістовий модуль №3					Змістовий модуль №4		Змістовий модуль №5				
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т11	Т12	Т14	Т15	Т16	Т17	50	
10				10			10					10		10				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку

90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Виконання завдань на семінарських заняттях передбачено в аудиторії, яка обладнана комп'ютерною технікою, в якій є доступ до мережі Інтернет, проектор мультимедійний, екран, дошка настінна маркерна, наочний матеріал тощо

15. Рекомендовані джерела інформації

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ»

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учебное пособие для студ. вузов. – М.: Издат. центр “Академия”, 1997. - 704 с.
2. Абрамова Г.С. Сборник задач по социальной психологии и психологии развития. Учебное пособие для студ. вузов. - М.: Изд. Центр “Академия”, 1999. – 144 с.

3. Адаптация организма подростков к учебной нагрузке. /Под ред. Д.В.Колесова. – М., 1987.
4. Актуальные проблемы возрастной и педагогической психологии. /Под ред. Ф.И.Иващенко, Я.Л.Коломинского. – Минск: Высшая школа, 1980.
5. Алфёров А.Д. Психология развития школьников: Уч. пособ. по психологии. – Ростов н/Д: Изд-во “Феникс”, 2000. – 384 с.
6. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. - М.: Просвещение, 1968.
7. Бочаров В.В. Антропология возраста: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2001. - 196 с.
8. Бурменская Г.В. Типологический подход в возрастной психологии развития (Пробл. онтогенеза индивидуальн. различий) //Вестник МГУ, 2000. - № 4. - С. 3 – 19.
9. Валитова И.Е. Психология развития ребенка дошкольного возраста: Задачи и упражнения: Учеб. пособие. – Мн.: Універсітэцкае, 1997. –160с
10. Вартанова И.И. К проблеме мотивации учебной деятельности //Вестник МГУ, 2000. - № 4. - С. 33 – 41.
11. Венгер А.Л., Цукерман Г.А. Психологическое обследование младших школьников. – М.: Изд-во ВЛАДОС –ПРЕСС, 2001. – 160 с.
12. Венгер А.Л. Старший дошкольник //Дошкольное воспитание, 1994. - № .
13. Возрастная и педагогическая психология: Учебник для студ. пед. ин-тов. /Под ред. А.В.Петровского. – М.: Просвещение, 1979. – 288с.
14. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов. /Автор. кол-в под ред. М.В.Гамезо и др. – М.: Просвещение, 1984.
15. Волков Б.С., Волкова Н.В. Детская психология в задачах и ответах. – М.: Тривола, 1996. – 156 с.
16. Волков Б.С., Волкова Н.В. Детская психология. Психическое развитие ребенка до поступления в школу. – М., А., П., О., 1994. – 84 с.

17. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. - СПб.: Изд-во "Союз", 1997 – 96 с.
18. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. - СПб.: Изд-во "Союз", 1997. – 224 с.
19. Выготский Л.С. Лекции по психологии. - СПб.: СОЮЗ, 1997. – 144 с.
20. Выготский Л.С. Психология развития человека. – М.: Изд-во Смысл, 20004 – 1136 с.
21. Гамезо М.В., Герасимова В.С., Горелова Г.Г., Орлова Л.М. Возрастная психология: личность от молодости до старости: Учебное пос. – М.: Педаг. общ-во России, 2001. – 272 с.
22. Джеймс У. Беседы с учителями о психологии. – М.: Изд-во "Совершенство", 1998.–160с
23. Заброцкий М.М. Вікова психологія: Навч.посіб. – К.: МАУП, 1998. - 92с.
24. Загальна, вікова і педагогічна психологія: Практикум /За ред. Д.Ф.Ніколенка. – К., 1980.
25. Зеньковский В.В. Психология детства. - М.: Издат.центр "Академия", 1996. – 352 с.
26. Кон И.С. Психология старшеклассника. – М.: Просвещение, 1982.
27. Кон И.С. Психология юношеского возраста. - М.: Просвещение, 1979.
28. Корсакова Н.К. Нейропсихология позднего возраста: обоснование концепции и прикладные аспекты //Вестник МГУ, 1996. - №2. С. 32 – 37.
29. Краснова О.В., Лидерс А.Г. Социальная психология старости. – М., 2002.
30. Крайг Г. Психология развития. – 992 с.
31. Кулагина И.Ю., Коллюцкий В.Н. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Уч. пос. для студ-тов высш. учеб. завед.–М.: ТВ "Сфера", 2001.–464 с
32. Люблинская А.А. Детская психология. Учеб. пособ. для студ-тов пед. ин-тов. - М.: Просвещение, 1971 – 415 с.

33. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1983. – 96 с.
34. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Уч-к для студ. Вузов.- М.: Изд. Центр “Академия”, 2002.- 456с
35. Мясойд П.А. Проблема психології розвитку //Вестник МГУ, 1999. - № 1. - С. 3 - 11.
36. Обухова Л.Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы. –М.: Тривола, 1995.–360 с
37. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. – СПб.: Изд-во “Союз”, 1997. – 256с.
38. Практикум по возрастной психологии: Учеб. пособие /Под ред. Л.А.Головей, Е.Ф.Рыбалко. – СПб.: Речь, 2005. – 688 с.
39. Практикум по возрастной и педагогической психологии: Для студ. сред. пед. учеб. заведений. /Авт.- сост. Е.Е.Данилова; Под ред. И.В.Дубровиной. – М.: Издат. центр «Академия», 1998. - 160 с.
40. Практикум по возрастной и педагогической психологии: Учеб. пособие для студ-тов пед. ин-тов. /Под ред. А.А.Щербакова. – М.: Просвещение, 1987. - 255 с.
41. Практическая психология образования. /Под ред. И.В.Дубровиной: Учебник для студентов высш. и средн. спец. учеб. завед. – М.: Т.Ц. ”Сфера”, 1997. – 528 с.
42. Психология дошкольника. Хрестоматия /Сост. Г.А.Урунтаева. – М.: Изд. Центр “Академия”, 1997. - 384 с.
43. Развитие общения у дошкольников /Под ред. А.В.Запорожца, М.И.Лисиной. – М.: Педагогика, 1974. – 288 с.
44. Рыбалко Е.Ф. Возрастная и дифференциальная психология. – СПб.: Питер, 2001. – 224 с.

45. Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Основы психологической антропологии. Психология развития человека: Развитие субъективной реальности в онтогенезе: Учеб. пос. для вузов. – М.: Школьная Пресса, 2000. – 416 с.
46. Сьюзан К. Групповая психотерапия подростков. – СПб.: Питер, 2002–224с.
47. Урунтаева Г.А. Дошкольная психология: Учебное пособие для уч-ся средн. педагогич. учебн. заведений. – М.: Издательск. центр “Академия”, 1996. – 336 с.
48. Учебно-методические материалы по курсу: Школьник, его развитие и воспитание. М.: МГПИ им. В.И.Ленина, 1988. – 192 с.
49. Хрестоматия по возрастной психологии. Учеб. пособие для студентов /Сост. Л.М.Семенюк. Под ред. Д.И.Фельдштейна. – М.: Институт практической психологии, 1996. – 304 с.
50. Худик В.А. Психологическая диагностика детского развития: Методы исследования. – К.: Освіта, 1992. – 220с.
51. Шахова И.П. Практикум по лабораторным работам курса “Возрастная психология”. – М.: Моск. психол.-соц. ин-т; Воронеж: Изд-во НПО “МОДЭК”, 2002. – 144 с.
52. Эльконин Д.Б. Психическое развитие в детских возрастах. Избранные психологические труды. /Под ред. Д.И. Фельдштейна. – М.: Изд-во “Институт практической психологии”, Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1995. – 416 с.

Базова до блоку «Педагогічна психологія»

1. Бочелюк В.Й. Педагогічна психологія / В.Й.Бочелюк, В.В.Зарицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
2. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения / А.Б.Добрович. -М.: Смысл, 1999
3. Драйден Г. Революція в навчанні / Г.Драйден, Д.Вос / Переклад з англ. М.Олійник. – Львів: Літопис, 2005.
4. Занюк С. С. Психологія мотивації / С.С.Занюк. – К.: Либідь, 2002.

5. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников / В.А.Крутецкий. -М, 1990
6. Лефрансуа Ги. Прикладная педагогическая психология / Ги Лефрасуа. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2005.
7. Лишин О.В. Педагогическая психология воспитания: Учеб. пособие для школьных психологов и педагогов / О.В.Лишин, Т.А.Матис, А.Б.Орлов..- М.: ИПП, 1997
8. Маркова А.К. Формирование мотивации учения /А.К.Маркова. - М.: Просвещение, 1990.
9. Психологічний довідник вчителя: в 4 книгах / Упоряд.: В. Андрієвська / За заг. ред. С. Д. Максименка. – К.: Главник, 2005.
10. Психологічний супровід школярів / Упорядник Т. Гончаренко. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005.
11. Психологія і педагогіка життєтворчості / Навч.-метод, посібник під ред. В.М. Донш, Г.М. Несен, Л.В. Сохань та інш. - К., 1996
12. Савчин М. Соціальна педагогічна психологія. – Дрогобич, “ВІДРОДЖЕННЯ”, 1998.
13. Семіченко В. А. Психологія педагогічної діяльності. – К.: Вища шк., 2004

Допоміжна

1. Белухин Д.А. Учитель: от любви до ненависти. (Техника профессионального поведения). — М.: Нар. Образование, 1994.
2. Джеймс У. Беседы с учителями о психологии / У.Джеймс. - М.:, 1998.
3. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К.Маркова. - М., 1996.
4. Митина Л.М. Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы) / Л.М.Митина.-М.: Дело, 1994.
5. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учеб.пособие.- М.: Народное образование,1998.
6. Слостенин В.А. Педагогика: Инновационная деятельность/ В.А.Слостенин, Л.С.Подімова.- М: ІЧП "Изд-во Магистр", 1997

7. Формирование учебной деятельности школьников /Под ред.В.В.Давидова. - М.: Педагогика, 1982.
8. Роджерс К. Свобода учиться / К.Роджерс, Д.Фрейберг. – М.: Смысл, 2004.
9. Яценко Т.С. Социально-психологическое обучение в подготовке будущих учителей / Т.С.Яценко. - Киев, 1987.
10. Якунин В.Я. Педагогическая психология / В.Я.Якунин. - М.: Полиус, 1998.

15. Інформаційні ресурси

1. Библиотека Гумер – електронна бібліотека для студентів і викладачів гуманітарного профілю – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/index.php
2. Електронна бібліотека з педагогіки - Режим доступу : <http://nenaidesh.ru/>
3. Педагогічна бібліотека - Режим доступу : <http://pedlib.ru/>
4. Бібліотека ім. О.Сухомлинського - Режим доступу : <http://www.dmpb.gov.ua/>
5. Національна бібліотека імені В.І.Вернадського – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/>
6. Науково-педагогічна бібліотека м.Микалаєва – Режим доступу : <http://www.library.mk.ua/>
7. Перша українська Електронна бібліотека підручників "Pidruchniki.com.ua". –Режим доступу : <http://pidruchniki.ws/>
8. Портал ZipSites.ru - безкоштовна електронна інтернет-бібліотека. – Режим доступу : <http://zipsites.ru/>